

ЛІТЕРАТУРА

1. Гансберг Ф. Педагогика. Призыв к самодеятельности в преподавании / Ф. Гансберг. – [изд. 2-е.]. – Петроград: Госуд. изд-во, 1921. – 188 с.
2. Гессен С. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. Гессен. – М.: Школа-Прес, 1995. – 448 с.
3. Гурлитт Л. О воспитании / Л. Гурлитт. – СПб, Изд-во газ. "Школа и жизнь". Кн.1,2. – 1911. – 173 с.
4. Гурлитт Л. Проблемы всеобщей единой школы / Л. Гурлитт. – М.: Лит.-издат. Отдел народ. Комиссариата по Просвещению, 1919. – 116 с.
5. Карсен Ф. Современные опытные школы в Германии / Ф. Карсен. – М.-Л. Госуд. изд-во типографии им. Н. Бухарина, 1924. – 220 с.
6. Шарельман Г. Трудовая школа / передмова, ред. С.Пастернака. – К.: Державне видавництво, 1921. – 99 с.
7. Шарельман Г. Золотая родина. Руководство по наглядному обучению и отечествоведению / Г. Шарельман. – М.: Издание Литературно-издат. секции, 1919. – 89 с.

С.А. БЕЛОВА. ПУТИ ГУМАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В БРЕМЕНСКОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ШКОЛЕ НАЧАЛА XX СТ

Резюме. В статье рассматривается проблема личности в концепции Бременской педагогической школы. Системно-ценностное отношение к ребенку обуславливает восприятие его как субъекта учебно-воспитательного процесса, пересмотр цели и средств воспитания, гуманизацию содержания образования.

Ключевые слова: Бременская педагогическая школа, реформаторская педагогика, свобода ребенка, воспитательная среда, гуманизация содержания образования, педагогическое сотрудничество, субъект-субъектные отношения.

S.A. BIELOVA. THE WAYS OF HUMANIZATION OF THE SCHOOL STUDY PROCESS IN THE HERITAGE OF BREMEN PEDAGOGICAL SCHOOL OF THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

The summary. This article is devoted to the problem of the individual in the concept of Bremen pedagogical school. System and value attitude to a child causes a perception of him or her as a subject of educational process, reconsideration of the goal and means of education, humanization of educational content.

Key words: Bremen pedagogical school, progressive education, child freedom, educational environment, humanization of educational content, pedagogical cooperation, subject-subject relationship.

Рекомендовано до друку.

Д-р пед. наук, проф. О.В. Безкоровайна.

Одержано редакцією 18.01.2016 р.

УДК: [373. 015. 31: 7]: 37. 013. 75 (437) «1918-1938»

Н.Б. ДЗЮБИШИНА

**ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ШКОЛАХ
МІЖВОЄННОЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ**

Резюме. У статті розглядаються погляди чеських реформаторів міжвоєнного періоду (1918-1938) на проблеми естетичного виховання учнів, аналізуються основні напрями і форми естетичного виховання в окремих експериментальних школах.

Ключові слова: естетичне виховання, естетична культура, експериментальні школи.

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті визначила одним із пріоритетних напрямів виховання дітей і молоді естетичне виховання і розвиток естетичної культури. Здатність сприймати, відчувати, розуміти, усвідомлювати і творити прекрасне – це ті специфічні прояви духовного життя людини, які свідчать про її внутрішнє багатство. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає залучення молодого людини до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості.

З утвердженням України як суверенної держави зростає зацікавлення до зарубіжного досвіду освіти та виховання, сформованого духовною культурою народу, його традиціями мови, мистецтва, педагогічної науки. Адаже розбудова національної освіти та виховання вимагає реалістичного переосмислення набутого не лише у вітчизняній практиці, але й у зарубіжній. Повернення духовності, християнської етики, моралі, естетичних цінностей спонукають звертатися і до традицій навчання та виховання експериментальних шкіл, які існували у Чехословаччині в міжвоєнний період (1918-1938 рр.), період чехословацького педагогічного реформізму. Могутнім поштовхом для розвитку чехословацького педагогічного реформізму як складової зарубіжної реформаторської педагогіки кінця XIX – початку XX ст. послужило принципово нове осмислення людської суті і людського буття у філософських теоріях того часу, які відкинули технократичний підхід до особистості, що визнавав перевагу природонаукових знань над почуттями. На протигагу механіцизму в осмисленні суті життя та його існування відроджується і поглиблюється погляд на людину як на єдність тілесного, духовного й душевного витоків, які синтезують розум, почуття і практичну діяльність [1, 154-155].

© Н.Б. Дзюбишина, 2016

Аналіз наукових досліджень. Проблеми чехословацького педагогічного реформізму міжвоєнного періоду 1918 – 1938 рр. практично не досліджувалися у вітчизняній науці. Учені лише побіжно торкалися питань розвитку та функціонування педагогічних реформ в освітній сфері Чехословаччини зазначеного періоду (М. Євтух, В. Кемінь, М. Кузьмін). Ця тема стала предметом наукових пошуків зарубіжних учених XIX – XX ст., зокрема чеських. Варті уваги праці Я. Ванєка (J. Vaněk), Р. Ванової (R. Vanová) С. Врани (S. Vrána), В. Ендіка (V. Andic), Ф. Дртіни (F. Drtina), В. Спєвачека (V. Spěvacek), Б. Угера (B. Uher), Е. Урбановської (E. Urbanovská), Е. Чапека (E. Čapek) та ін., які присвячені вивченню окремих питань досліджуваної проблеми.

Мета статті – проаналізувати погляди чеських реформаторів на проблему естетичного виховання учнів та узагальнити основні напрями й форми естетичного виховання в окремих експериментальних школах міжвоєнної Чехословаччини (1918-1938 рр.).

Виклад основного матеріалу. Педагогічний реформізм 20-30-х років XX ст. є цікавим явищем у процесі розвитку шкільництва Чехословаччини і в історії чеського та словацького вчителства. Він зумовив виникнення гуманістичних педагогічних течій і експериментальних шкіл, основною вимогою яких було визнання особистості дитини головною цінністю і центром навчально-виховного процесу, що є не лише фундаментальною спадщиною минулого, а й джерелом педагогічних ідей і рішень для сучасних проблем освіти.

Чільне місце у реформі чехословацької системи освіти займали проблеми естетичного виховання молоді.

Як зазначається у педагогічному енциклопедичному словнику, естетичне виховання – це процес формування і розвитку естетичної емоційно-почуттєвої і ціннісної свідомості особистості і відповідної їй діяльності під впливом мистецтва та різноманітних естетичних об'єктів і явищ реальності. Це один із універсальних аспектів культури особистості [2, 327].

На думку чеських дослідників, естетичне чи як різновид художнє виховання – це розвиток емоційного ставлення до природи, людей, речей, до сприймання краси. Це розуміння і переживання художнього зображення реальності та власна художня творчість учнів [6, 63].

Після 1918 року у новоствореній Чехословацькій республіці спостерігався інтенсивний розвиток експериментального шкільництва, педагогічні новатори прагнули усунути все, що зв'язувало дитину, заважало її фізичному і духовному розвитку. Вони шукали підтримку у світовій педагогіці, звертаючись до Ж. Руссо, своєю людяністю і любов'ю їм був близький Песталоцці. Сильний вплив на них мав і Л. Толстой, для якого дитина була ідеалом гармонії краси, добра і правди. Школа Общини чеських братів, її народність захоплювала їх інтерес, а творчість Я. Коменського вказувала шлях.

Серед різних напрямів виховання, таких, як моральне, громадянське, фізичне, трудове та ін., що мали на меті боротьбу проти однобічного інтелектуалізму, чеські педагоги-реформатори (В. Пршигода, Ф. Бакуле, Л. Гавранек, Л. Шварц, Ф. Напрстек, Ч. Яноут, Я. Седлак, К. Житній та ін.) вирізняли художньо-естетичне виховання, яке передбачало формування естетичних якостей особистості шляхом залучення до цінностей мистецтва, забезпечення спеціально організованих педагогічних умов для духовного збагачення, формування естетичної культури, популяризації уроків художньо-естетичного циклу.

На основі аналізу діяльності чеських експериментальних шкіл з'ясовано, що головною рисою їх діяльності є свобода. В основі лежить теза про те, що дитині потрібно створити можливості для розвитку досконалої особистості. Згідно з Я. Коменським, дітей слід навчати тому, що вони хочуть пізнати і таким способом (методом), який впливає з поведінки дитини. Тому педагоги-експериментатори вбачали мету художньо-естетичного виховання у формуванні в учнівської молоді естетичної свідомості та світовідчуття, розвитку здібностей і задатків. Чеські реформатори розцінювали естетичні почуття як переживання індивіда, викликані спогляданням естетичних предметів. Особлива роль у вихованні цих почуттів належала мистецтву, яке служить засобом їх вираження. Чеські вчителі-засновники експериментальних шкіл надавали великого значення формуванню у школярів певної системи художніх уявлень та поглядів, яке починалося зі сприймання різних видів художньої творчості й відповідної діяльності, а також навколишнього світу та пов'язували його з морально-етичним вихованням.

Одним із перших організаторів експериментальних шкіл був Франтішек Бакуле, який очолив школу для дітей з фізичними вадами розвитку, так званий «вільний інтернат». У своїй роботі педагог тісно пов'язував трудове й естетичне виховання, зробив вагомий внесок у справу дослідження художньо обдарованих дітей. Головною метою естетичного виховання він вважав виховання художнього смаку, пов'язуючи його з професійною підготовкою майбутніх кваліфікованих робітників, і відзначав, що саме ручна праця є одним із найважливіших засобів естетичного виховання школярів. Виховна ручна праця знайомить дітей з аплікаціями, незваними відкриттями, використанням набутих знань, вчить поведінці в інших ситуаціях, вмінню самостійно вирішувати проблеми практичного життя [8, 193-194].

Важливого значення Ф. Бакуле надавав музичному вихованню дітей-інвалідів. Його дитячий хор «Маленькі співаки Бакуле» був свого часу відомий не лише у Чехословаччині, а й за її межами (в Данії, Франції, Німеччині, Угорщині, Швейцарії та США).

Цікавою з питань естетичного виховання є, на нашу думку, експериментальна школа «Дім дитинства», заснована чеськими педагогами Л. Гавранском, Л. Шварцем та ін. у містечку Млада Болеслав і Горні Крнско у 1922 р. У цій школі ставилося завдання створити творчим педагогам умови для побудови нової школи, де б могли розвиватися всі задатки та здібності дитини, школи трудової, школи дитячої активності. Справжнє виховання – це пізнання самого себе, а для цього дитина повинна пізнати життя людей, природи, середовища, в якому вона мешкає. Життя проявляє себе в діяльності. У цьому навчальному закладі здійснювалося трудове

виховання під лозунгом: „Творча праця наближає дитину до справжнього смислу життя!” [9, 54]. Серед принципів виховання головними були принципи свободи дитини, посилення дитячої індивідуальності, розкриття її внутрішніх сил як автономної, здатної до самоосвіти особистості.

У навчальний план цього закладу входило мовне навчання, образотворче навчання (малювання, ручна праця), основою якого була книга Л. Шварца «Образотворчі здібності дитини», та музичне навчання, що мало на меті розвиток музичного слуху дітей й естетичного сприйняття мистецьких творів.

Зауважимо, що естетичне виховання, на думку засновників школи, було складовою морального виховання, метою якого є «душевна й тілесна чистота».

Нашої уваги заслуговує експериментальна школа в м. Кладно (1919 р.), де гармонійно поєднувалися розумовий та фізичний розвиток з естетичним ставленням до життя та мистецтва. Навчання у цій школі проводилося у формі вільних розмов, виставок, театру, концертів, прогулянок на природу, на виробництво, експериментів і механічних вправ, організованих таким чином, щоб вихованець ґрунтовно засвоїв матеріал не лише пам'яттю, розумом і почуттями, але й оволодів ним технічно досконало. Опора на принципи активності учнів в естетичному вихованні призвела до того, що діти організовували ляльковий театр, створювали оперу, інсценували драматичні сценки, вчилися танцювати. Ідеї для своєї власної творчої праці вони черпали, відвідуючи виставкові зали, театри. Творчу діяльність школярів могли оцінити не лише місцева громадськість, але й жителі інших міст, де учні виступали з концертами [7, 68].

Отже, навчально-виховний процес в експериментальних школах 20-х років у Чехословаччині характеризувався практичною спрямованістю: інтенсивним навчанням ручної праці та естетичним вихованням у процесі організації художньої самодіяльності учнів. Головним принципом їх педагогічної діяльності був саморозвиток особистості дитини, її творчих сил.

Зазначимо також, що діяльність чехословацьких експериментальних шкіл 20-х років, по суті, базувалася на ідеях „вільної школи”, „вільного виховання”, що проявилось, зокрема, в акценті на самодіяльність і власний досвід учнів у засвоєнні навчального матеріалу.

Органічною складовою концепції педагогічного реформізму Вацлава Пршигоди як головного ідеолога, теоретика та організатора експериментальних шкіл у Чехословаччині міжвоєнного періоду (1918-1938 рр.) були проблеми внутрішньої реформи освіти, тобто покращення процесу виховання, в тому числі й художньо-естетичного, чеської молоді. Про це він зазначав у своїх працях «Раціоналізація освіти», „Ідеологія нової дидактики” та в передмові до дослідження „Реформаторська робота в школі” [4; 3; 5].

Чеський учений вважав обов'язком суспільства надавати талановитим учням своєю системою шкільного виховання можливість виділитися і знайти застосування своїм здібностям [4, 163]. В експериментальних школах, які були відкриті в містах Гумпольці, Зліні, Нуслях, Міхле, Гостіваржі та ін. на основі розробленого В. Пршигодою навчального плану, естетичне виховання було невід'ємною частиною навчально-виховного процесу. Аналіз здійснення естетичного виховання у цих школах дозволив виявити фактори, що сприяли формуванню позитивного ставлення учнів до мистецтва: цілеспрямоване і критичне сприйняття творів, розуміння структури мистецтва, вивчення основних форм і законів, захоплення мистецтвом самих учителів. У власній творчій діяльності учнів реалізувалося їхнє прагнення самостійно створювати прекрасне (театральні постановки, написання картин, створення музичних творів та ін.). Естетичне виховання перебувало у тісному зв'язку з трудовим та моральним вихованням. Саме у цьому чітко проявилася особливість чеських експериментальних шкіл.

Важливу роль в естетичному вихованні молоді міжвоєнної Чехословаччини відігравали клуби, які діяли при експериментальних школах другого ступеня «Коменіум». Крім клубів, які призначалися для поглибленого вивчення навчальних предметів, організовувалися клуби за здібностями (музичного, драматичного, образотворчого, кіномистецького спрямування та ін.). Так, в експериментальній школі м. Нуслі існував клуб графіки, де учні виготовляли декорації для драматичних вистав, різні скульптури, свого роду рекламні плакати, нагороди для переможців в різних змаганнях, турнірах тощо. Досить оригінальними були драматичні клуби, що об'єднували учнів, які читали драматичні твори чеських майстрів пера, вчилися техніки театральної конвертації, накладання гриму, виступали на сцені, складали альбоми найвідоміших чеських акторів, вчилися техніці мови, створювали власні драматичні твори, займалися мистецтвом лялькового театру.

Отже, клуби при експериментальних школах були складовою навчально-виховного процесу, зокрема естетичного виховання і, на думку В. Пршигоди, відповідали ментальності чеської молоді людини [4, 163].

Висновки. Таким чином, естетичне виховання в експериментальних школах міжвоєнної Чехословаччини (1918-1938 р.р.) було складовою частиною національного виховання. Причому важливим принципом естетичного виховання була ідея комплексного підходу, який має подвійне значення, адже естетичне виховання, як виховання засобами мистецтва, так і засобами навколишньої дійсності, було органічною частиною будь-якого різновиду виховання. Основним структурним елементом естетичного виховання в цих школах була особистість, оскільки мета, завдання, специфічні методи естетичного виховання орієнтовані на естетичний і загальний розвиток особистості. У процесі художньо-естетичного виховання педагогічно-експериментатори вирізняли розвиток естетичних почуттів, переживань, смаків; сприйняття духовної і матеріальної культури; розуміння засвоєння поняття краси, що в цілому займало чільне місце у системі виховання творчої, гармонійно розвиненої особистості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні впливу ідей реформаторської педагогіки Чехословаччини на сучасну освітню та виховну практику та окресленні перспектив використання позитивних здобутків і напрацювань її представників, і в естетичному вихованні зокрема, в умовах сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Духавнева А.В. История зарубежной педагогики и философии образования / А.В. Духавнева, Л.Д. Столяренко. – Ростов н/Д, 2000. – 276 с.
2. Педагогический энциклопедический словарь / под ред. Б.М. Бим-Бад. – М., 2002. – 528 с.
3. Příhoda V. Ideologie nové didaktiky / V. Příhoda. – Praha, 1936. – 195 s.
4. Příhoda V. Racionalizace školství. Funkcionální organizace školské soustavy / V. Příhoda – Praha, 1934. – 461 s.
5. Příhoda V. Reformní praxe školská. Výchovna a učebna organizace školy II. stupně / V. Příhoda, J. Nykl, L. Hanus. – Praha, 1936 – 183 s.
6. Průcha J. Pedagogický slovník / J. Průcha, E. Walterová, J. Mareš. – Praha, 1995. – 291 s.
7. Spěvaček V. Počátky a základy českých škol pokusných / V. Spěvaček. – Praha, 1970. – 166 s.
8. Titzl B. To byl český učitel. František Bakule, jeho děti a zpěváčci / B. Titzl. – Praha, 1982. – 287 s.
9. Výchovatelství programu Domu dětství v Horním Krnsku, část Výchovatelství zásady / Spěvaček V. Počátky a základy českých škol pokusných / V. Spěvaček. – Praha, 1970. – S.120-126.

Н.Б. ДЗЮБИШИНА. ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИКОВ В ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ШКОЛАХ МЕЖДУВОЕННОЙ ЧЕХОСЛОВАКИИ

Резюме. В статье рассматриваются взгляды чешских реформаторов межвоенного периода (1918-1938 гг.) на проблемы эстетического воспитания учеников, анализируются основные направления и формы эстетического воспитания в отдельных экспериментальных школах.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, эстетическая культура, экспериментальные школы.

N.B. DZYUBISHYNA. AESTHETIC UPBRINGING OF PUPILS IN EXPERIMENTAL SCHOOLS OF INTERWAR CZECHOSLOVAKIA

The summary. The article discusses the views of the Czech reformers of the interwar period (1918 - 1938) on the problems of the aesthetic upbringing of pupils, it also analyzes the main directions and forms of aesthetic education in selected experimental schools.

Key words: aesthetic upbringing, aesthetic culture, experimental schools.

Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. Ю.В. Пелех.
Одержано редакцією 09.02.2016 р.

УДК: 371 .26

Л.Г. ЯРОЩУК

МОНІТОРИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЄВРОПІ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД ДІАГНОСТИКИ ЗНАЙ

Резюме. У статті розглянуто проведення міжнародних досліджень якості навчання в країнах Європейського Союзу на сучасному етапі. Прикладом моніторингу на міжнародному рівні є впровадження міжнародних програм (TIMSS, PISA, PIRLS, CIVIC, LINGVA тощо), які проводяться за сприяння Міжнародної асоціації з оцінки навчальних досягнень (IEA) і Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD). Висвітлено фактори, які впливають на результати показників успішності тестованих.

Ключові слова: моніторинг, міжнародні порівняльні дослідження, якість навчання, освітні системи, тестування, тести, тестологія, результати успішності.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У світі, починаючи із 70-х років минулого століття, проводяться міжнародні порівняльні моніторингові дослідження в галузі освіти. Метою таких досліджень є інтеграція світового досвіду, виявлення і аналіз перспективних тенденцій у галузі освіти, вироблення рекомендацій для країн, що беруть участь у порівняльних дослідженнях. Використання єдиних науково обґрунтованих критеріїв для визначення якості освітнього процесу, широке коло країн-учасниць (Україна, приєднавшись до Болонської декларації у травні 2005 року, стала 45 учасником Болонського процесу) дає кожній із них змогу оцінити реальні досягнення вітчизняної освіти на тлі світових здобутків, долучитися до найкращого досвіду побудови ефективних технологій навчання і скористатися ними для вдосконалення власної освітньої практики.

Завдяки спеціальному інструментарію можна виміряти та оцінити якісні характеристики, притаманні людині, до яких належить і рівень знань. Такий інструментарій створювався протягом останнього століття, а вдосконалюється і дотепер. Йдеться про тестологію як галузь наукових досліджень, що займається вимірюванням і оцінюванням здібностей людини [2, 134].

Метод тестування широко використовують в європейських країнах: Німеччині, Швеції, Норвегії, Великій Британії, Франції тощо. В Україні теж тестування застосовують не тільки під час іспитів. Тому основним завданням вищої школи є формування вмінь у майбутніх педагогів проводити контроль, оцінку і моніторинг якості освіти з використанням тестових технологій. Лише тоді, коли вчитель досить вільно буде орієнтуватися в питаннях освітніх вимірювань, наша держава може отримати високорозвинену особистість після закінчення школи, яка гідно представлятиме наш народ у світовому просторі [9, 5].

© Л.Г. Ярощук, 2016